

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-60>

УДК 657.631

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

INTERNAL CONTROL AS A FACTOR OF THE EFFICIENCY OF THE INFORMATION SYSTEM OF ACCOUNTING

Онищенко Вікторія Євгенівна

кандидат технічних наук, доцент,

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9301-2518>**Марінова Вікторія Андріївна**

студент,

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1030-0827>**Onyshchenko Viktoriia, Marinova Viktoriia**

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

Статтю присвячено ефективності інформаційної системи бухгалтерського обліку в системі внутрішнього контролю. Розглянуто внутрішній контроль як процеси, що забезпечують достатню впевненість в тому, що активи перебувають під захистом, ведення записів достатньо деталізоване для того, щоб точно та об'єктивно скласти звітність компанії, для заохочення дотримання працівниками управлінської політики компанії та чинних законів і правил. Виявлено, що забезпеченню ефективності облікової інформаційної системи компанії сприяють фактори ефективного внутрішнього контролю: належні заходи безпеки, економічна ефективність, якісна документація, відокремлення проведення операцій від їх бухгалтерського обліку, ступінь розкриття інформації, незалежний аудит. Розробка системи внутрішнього контролю вимагає глибокого розуміння інформаційних технологій, можливостей і ризиків, а також того, як використовувати ці технології для досягнення цілей компанії.

Ключові слова: внутрішній контроль, інформаційна система бухгалтерського обліку, ефективність, контроль, компанія.

Various companies widely use accounting information systems for their business operations. With the development of accounting information systems, they have become more complicated, and require improvement of control in internal settings. The article is devoted to the effectiveness of the accounting information system in the internal control system. It is considered the essence of the information system of accounting and internal control. Investigated internal control as a set of measures that provide sufficient confidence in the following: the company's assets are protected; record keeping is sufficiently detailed to accurately and objectively report the company; employees are encouraged to follow management policies and applicable laws and regulations. It was found that ensuring the effectiveness of the accounting information system of companies is facilitated by the following methods of internal control: proper security measures (covering all transaction cycles from inputs through procedures to outputs); economic efficiency, (including additional means of control); quality documentation (basis for preparation of financial statements); separation of operations from their accounting (competent division of responsibilities of employees); degree of information disclosure (separately for different types of users); independent audit (financial audit and audit of assets and liabilities, electronic audit and actual audit). Internal control reveals its functions through anticipatory control, investigative control, corrective control, general control and application control. A comparison of the functions of classical internal control with the section of its boundary in the accounting information system allows us to conclude that its functions have been reduced to the control of information flows and performance control. Currently, internal control has undergone changes with the introduction of accounting information systems, new functions have appeared in it. Control of the economic activity of the enterprise and control of information systems constitute an important part of internal control. When developing an internal control system, you need not only knowledge of information technologies, their opportunities and risks, but also an understanding of how these technologies can help achieve the company's goals.

Keywords: internal control, accounting information system, efficiency, control, company.

Постановка проблеми. Керівникам будь-яких компаній для управління операціями та вимірювання успіху важливо мати точні фінансові дані. Для цього підприємства впроваджують облікові інформаційні системи. Однак без належного контролю можуть виникати помилки, шахрайство та інші проблеми, що перешкоджає ефективності роботи та продуктивності бізнесу. Ефективність будь-якої інформаційної системи бухгалтерського обліку можна підтримувати за наявності надійної системи внутрішнього контролю. В інформаційному середовищі бухгалтерського обліку внутрішній контроль впливає на операції та управління підприємством, а обрана облікова система, у свою чергу, впливає на систему внутрішнього контролю. Внутрішній контроль забезпечує досягнення операційних цілей компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багато вітчизняних вчених Адамик О. В., Бенько М. М., Гайдар О. В., Іванюта П. В., Івахненко О. І., Ларченко О. В., Осмяченко В. О., Скиба Г. І., Сусіденко В. Т., Шквір В. Д. та ін. присвятили свої праці питанням функціонування інформаційних систем бухгалтерського обліку на підприємствах. Вони досліджували аспекти автоматизації управління діяльністю підприємства, виявляли взаємний вплив інформаційних систем і методологій управління.

Інформаційна система бухгалтерського обліку – це комп'ютерна система, яка посилює контроль і покращує інтеграцію всіх напрямків діяльності компанії [1]. В управлінні підприємством та впровадженні системи внутрішнього контролю роль інформаційної системи бухгалтерського обліку є дуже важливою.

Але, Бенько М. М. стверджує, що успішне впровадження систем бухгалтерського обліку вимагає відповідності між трьома факторами: сприйняття компанією ситуації, відповідності системи бухгалтерського обліку проблемам, які зазвичай виникають, і відповідності системи бухгалтерського обліку культурі, тобто нормам і системі цінностей компанії [2]. Схожі думки висловлюють інші автори. Отже, успішна інтеграція облікової інформаційної системи залежатиме від того, наскільки ефективно будуть запроваджені інші фактори для полегшення її роботи.

Ларченко О. В. вважає, що інформаційні системи легко доступні, та їх використання не дає конкурентної переваги для досягнення кращих результатів [3]. Скиба Г. І. каже, що багато фірм інвестували в інформаційні тех-

нології, але їм не вдається досягти встановлених цілей ефективності [4]. Інформаційна система бухгалтерського обліку може бути корисною в організаційних операціях лише тоді, коли відповідні чинники встановлені та працюють злагоджено.

Таким чином, якщо компанії зможуть налаштувати свої комп'ютеризовані методи внутрішнього контролю відповідно до інформаційної системи бухгалтерського обліку, вони зможуть забезпечити надійність обробки фінансової інформації та підвищити заходи контролю ефективності достовірності фінансової інформації [5]. Крім того, коли підприємства належним чином запровадять процедури внутрішнього контролю, буде загальна ефективність їх діяльності та ефективність операцій, що призведе до кращої надійності фінансової інформації. Менеджерам на різних рівнях потрібна облікова інформаційна система для прийняття рішень у системі внутрішнього контролю [6].

Бенько М. М. вказує, що впровадження інформаційної системи бухгалтерського обліку може призвести до кращого прийняття рішень менеджерами, більш ефективного внутрішнього контролю, підвищення якості фінансових звітів і полегшення процесів фінансових операцій [2].

Отже науковці згодні, що система бухгалтерського обліку не можлива без відповідного внутрішнього контролю, тому останній входить до її складу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але не дослідженням залишається роль внутрішнього контролю в ефективності функціонування інформаційної системи бухгалтерського обліку підприємства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є оцінка впливу внутрішнього контролю на ефективність використання підприємством інформаційної системи бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Керівництво порівнює інформацію про поточну продуктивність із бюджетами, прогнозами, попередніми періодами чи іншими контрольними показниками. При цьому оцінюється ступінь досягнення цілей і завдань та визначаються результати, які вимагають подальших заходів. Керівництво несе пряму відповідальність за розробку, впровадження та моніторинг системи внутрішнього контролю для виявлення фінансового ризику та ризику відповідності діяльності.

Внутрішній контроль – це процеси, які впроваджуються для забезпечення достатньої впевненості в досягненні наступних цілей контролю: збереження активів; ведення записів з достатньою кількістю деталей; надання точної та надійної інформації; підготовка фінансових звітів відповідно до встановлених критеріїв; сприяння та покращення операційної ефективності; дотримання встановленої управлінської політики; дотримання чинних законів і нормативних актів [7].

Процес внутрішнього контролю підпорядкований трьом цілям: надійності фінансової звітності, дотриманню чинних законів і нормативних актів, ефективності діяльності компанії. Ефективні системи внутрішнього контролю є важливими для успішної діяльності бізнесу, а також бухгалтерського та адміністративного контролю.

Традиційно внутрішній контроль представлений контролем безпеки майна (матеріальних та нематеріальних активів підприємства), контролем інформаційних потоків (відображення облікової інформації, фінансових, фізичних, нематеріальних активів, людського капіталу, автентичності ресурсів підприємства для контролю та запобігання викривленням тощо), та контролем продуктивності. Наразі внутрішній контроль зазнав змін з впровадженням облікових систем, в нього з'явилися нові функції.

Для того, щоб виміряти ефективність будь-якої інформаційної системи бухгалтерського обліку, наступні показники повинні бути переважними.

1. Налегні заходи безпеки. Заходи безпеки є ефективним способом судити про ефективність інформаційної системи бухгалтерського обліку. Заходи безпеки охоплюють усі цикли транзакцій від входів через процедури до виходів. Це також поширюється на структуру, активи та здійснювані операції, методи управління та інші аспекти компанії. Заходи безпеки є важливими для захисту від несанкціонованого доступу, захисту від катастроф, захисту від збоїв, захисту від втрати або неналежної зміни, відновлення та реконструкції втрачених даних. Встановлення рівнів дозволів для захисту даних та фізичних активів є одним із найбільш повсякденних засобів. У зонах, захищених паролем надійні паролі та двоетапні процедури аутентифікації ускладнюють використання облікових даних для входу інших осіб. Крім того, часта зміна паролів дозволяє контролювати доступ протягом тривалого часу. Журнали доступу та

звіти про історію використання – це автоматизовані функції, які можна використовувати для регулярного аудиту систем програмного забезпечення для виявлення розбіжностей. Вони також можуть служити доказом для виявлення винних у разі виникнення помилок або шахрайства.

2. Якісна документація. Добре підготована документація має важливе значення для надання достовірної та актуальної інформації керівництву. Якісна документація використовується, як основа для підготовки фінансової звітності. Бухгалтерський процес починається з операцій і завершується підготовкою фінансової звітності. Документація, пов'язана з обробкою транзакцій, має одну головну мету: надати дані тим, хто має використовувати, проектувати або оцінювати систему обробки транзакцій.

Для користувачів документація допомагає переконатися, що вони виконуватимуть процедури надійно, послідовно та ефективно. Це також допомагає в навчанні нових користувачів. Що стосується системних аналітиків, бухгалтерів тощо, документація забезпечує засоби візуалізації даних і потоків інформаційної системи. Крім того, документація дозволяє розробникам виявляти надлишкові операції та інші недоліки обробки в поточній системі. Для аудиторів, менеджерів та експертів документація забезпечує стандарт, за яким необхідно оцінювати фактичну роботу системи. Техніки документування також можуть бути використані для зображення фактичних операцій, щоб підкреслити слабкі сторони контролю. Документи надходять до багатьох різних відділів компанії, але копії всіх надсилаються до бухгалтерії, де вони узагальнюються, аналізуються, а потім заносяться до бухгалтерських книг, у результаті чого вихідні документи зберігаються у захищених файлах на жорсткому диску комп'ютера і в мережі.

3. Відокремлення операцій від бухгалтерського обліку. Призначення конкретних обов'язків кожному працівнику, який розподіляє відповідальність за бухгалтерію, є основою системи контролю, яка гарантує, що люди, відповідальні за фінансову звітність, відокремлені від людей, яким доручено вносити грошові депозити та купувати активи. Подібним чином будь-хто, хто проводить аудит, повинен бути якомога далі від фінансових обов'язків, щоб забезпечити неупередженість. Чим далі одна від одної ці функції в компанії, тим менший ризик шахрайства. Бухгалтери, які займаються обробкою транзак-

цій, повинні бути відокремлені від процедури інкасації готівки, щоб забезпечити запобігання маніпуляціям з рахунками.

4. Ступінь розкриття інформації. Розкриття інформації у фінансовій звітності – це представлення інформації, необхідної для оптимальної роботи бізнесу. Кожній групі користувачів потрібна облікова інформація, щоб прийняти рішення у відповідній сфері інтересів. Наприклад, групі інвесторів потрібна інформація щодо доцільності інвестування. Групі кредиторів потрібна інформація для формування судження про кредитоспроможність позичальників. Потреби в інформації різних груп відрізняються. Отже, компанія має задовольнити попит користувачів, і це складне завдання, оскільки існують обмеження щодо витрат. Таким чином, розкриття інформації означає розповсюдження відповідної фінансової інформації про економічні справи підприємства серед зацікавленої аудиторії [7].

5. Економічна ефективність. Облікова інформаційна система може сприяти рентабельності компанії, оскільки вона допомагає визначити надмірні витрати. Включення в систему засобів контролю або безпеки вимагає додаткових витрат. Певні типи засобів контролю, що забезпечують коригувальний контроль, контроль документації тощо можуть бути досить дорогими. У деяких випадках навіть елементи управління, які доповнюють інші засоби, можуть бути визнані економічно ефективними, оскільки вони підвищують надійність шляхом виявлення помилок, які були пропущені іншими засобами. З іншого боку, певні додаткові засоби контролю можуть не підвищити надійність або значною мірою не зменшити ризики, а отже, можуть бути небажаними доповненнями. Оскільки засоби контролю утворюють взаємопов'язану структуру, їх слід переглядати та оцінювати за допомогою аналізу витрат і вигод. Бажано, щоб цей перегляд та оцінка відбувалися з моменту розробки системи; однак, це може бути виконано в будь-який час. Ефективність витрат можна виміряти за допомогою коефіцієнта експлуатації.

6. Аудит активів. Аудит є найпоширенішим методом внутрішнього контролю бухгалтерського обліку. Фінансовий аудит, як-от звірка грошових коштів, проводиться регулярно, щоб перевірити відповідність фактичних балансів бухгалтерським балансам. Розбіжності можуть бути проаналізовані та досліджені, якщо необхідно, для отримання точних фінансових звітів. Однак аудити активів є не

просто електронними за своєю природою – вони також включають фізичні аудити. Кожного разу, коли підраховується каса або перевіряються запаси, проводиться аудит активів. Ці виїзні перевірки слід проводити регулярно, щоб забезпечити фінансову точність. Підрахунок готівки повинен проводитися щодня, тоді як відстеження фізичних активів зазвичай проводиться щоквартально або щороку. Ручний підрахунок активів у такий спосіб має вирішальне значення, оскільки шахрайство може статися поза бухгалтерськими книгами в обхід аудиту фінансових звітів. На додаток до цих звичайних перевірок слід також проводити дослідницькі перевірки активів. Використання несподіваного або випадкового підрахунку готівки, наприклад, допомагає зберегти чесність працівників і зосередженість на швидкому виконанні роботи.

Розробка системи внутрішнього контролю вимагає глибокого розуміння можливостей і ризиків інформаційних технологій, а також того, як використовувати ці технології для досягнення цілей контролю. Бухгалтери та розробники систем розробляють ефективні системи контролю, що використовують проактивний підхід до виявлення, виправлення, або усунення загроз на стадії їх виникнення. Крім того легше створити засоби контролю в системах на початковому етапі проектування, ніж додавати їх після впровадження інформаційної системи.

Впровадження належного контролю бухгалтерського обліку є безглуздом, якщо працівники не будуть готові діяти, коли помітять проблему або виявлять підозрілу діяльність. Необхідно створити офіційну політику, щоб навчити співробітників, як реагувати, коли виникають проблеми. Усі співробітники повинні знати, кому вони можуть повідомити, коли є підозра на помилку чи зловмисний намір, і якої відповіді очікувати. Крім того, їхню анонімність потрібно захистити після цього.

Загалом внутрішній контроль часто поділяють на два типи. Загальний контроль гарантує, що середовище компанії є стабільним і добре керованим. А елементи управління інформаційною системою забезпечують правильну обробку транзакцій.

Внутрішній контроль завжди виконує такі важливі функції:

– Запобіжні заходи: запобігають проблемам до їх виникнення. Приклади можуть включати найм кваліфікованого персоналу, розподіл обов'язків працівників і контроль фізичного доступу до активів та інформації.

– Дослідницький контроль, який виявляє проблеми, яким не вдалося запобігти. Наприклад, подвійна перевірка розрахунків і підготовка банківської звірки та щомісячних про- бних балансів.

– Корируючий контроль: визначає та виправляє проблеми та помилки. Приклади включають збереження резервних копій файлів, виправлення помилок введення даних і повторне надсилання транзакцій для подальшої обробки.

– Загальний контроль: засоби контролю, призначені для забезпечення стабільності та належного управління інформаційною системою компанії. Це може бути інфраструктура безпеки, придбання програмного забезпечення, контроль розробки та обслуговування.

Елементи управління програмою, які запобігають, виявляють і виправляють помилки транзакцій і шахрайство в прикладних програмах. Вони стосуються точності та авторизації даних, які збираються, вводяться, обробляються, зберігаються та передаються користувачам.

Висновки. Бухгалтерські інформаційні системи широко використовуються багатьма компаніями для автоматизації та інтеграції своїх бізнес-операцій. Основною метою багатьох підприємств, які використовують ці системи, є підвищення ефективності бізнесу та підвищення конкурентоспроможності. Сама по собі інформаційна система бухгалтерського обліку стала дуже складною системою, яка потребує вдосконалення процедур контролю у своїх внутрішніх налаштуваннях. Тому в саму облікову інформаційну систему вбудована система внутрішнього контролю. Контроль господарської діяльності підприємства та контроль інформаційних систем став важливою частиною внутрішнього контролю. Якщо на підприємстві існує хороший внутрішній контроль, керівництво може використовувати інформацію з більшою надійністю, щоб належним чином підтримувати свою бізнес-діяльність, яку забезпечує облікова інформаційна система. Але якщо внутрішній контроль не є сильним, керівництво не може досягти своєї мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адамик О. В. Інформаційні системи і технології в обліку і аудиті. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/24957/1/ID0%A1%D0%9E_%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF.pdf (дата звернення: 28.07.2022).
2. Бенько М. М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку : монографія. Київ : КНТЕУ, 2010. 336 с.
3. Ларченко О. В. Ефективність впровадження інформаційних систем в управління підприємством. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. Випуск 1. С. 278–284. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.1.37>.
4. Скиба Г. І., Цімошинська О. В., Беженар І. М. Впровадження інформаційних систем обліку. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 74. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011074>.
5. Замула І. В., Танасієва М. М. Внутрішній контроль : навч. посіб. Чернівці : Технодрук, 2021. 336 с.
6. Ковтун Т. В. Система внутрішнього контролю як невід'ємний елемент операційної системи підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. Т. 1. С. 164–170.
7. Станкевич Г. Особливості системи внутрішнього контролю підприємства та роботи внутрішнього аудитора. *Аудитор України*. 2014. № 9 (226). С. 32–37.

REFERENCES:

1. Adamyk O. V. (2017) Informatsiini systemy i tekhnolohii v obliku i audyti [Information systems and technologies in accounting and auditing]. Available at: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/24957/1/ID0%A1%D0%9E_%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF.pdf (accessed 26 July 2022).
2. Benko M. M. (2010) Informatsiini systemy i tekhnolohii v bukhhalterskomu obliku [Information systems and technologies in accounting]: monograph. Kyiv: KNTEU, 336 p. (in Ukrainian)
3. Larchenko O. V. (2020) Efektyvnist vprovadzhennia informatsiinykh system v upravlinnia pidpriemstvom [Effectiveness of implementation of information systems in enterprise management]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, vol. 1, pp. 278–284. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.1.37>.
4. Skyba H. I., Tsimoshynska O. V., Bezhenar I. M. (2020) Vprovadzhennia informatsiinykh system obliku [Implementation of accounting information systems]. *Ekonomika APK*, vol. 11, p. 74. (in Ukrainian)

5. Zamula I. V., Tanasiieva M. M. (2021) *Vnutrishnii kontrol [Internal control]: navch. posib.* Chernivtsi: Tekhnodruk, 336 p. (in Ukrainian)
6. Kovtun T. V. (2009) *Systema vnutrishnoho kontroliu yak nevidiemnyi element operatsiinoi systemy pidpriemstva [The internal control system as an integral element of the enterprise's operating system].* *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 6, vol. 1, pp. 164–170. (in Ukrainian)
7. Stankevych H. (2014) *Osoblyvosti systemy vnutrishnoho kontroliu pidpriemstva ta roboty vnutrishnoho audytora [Peculiarities of the internal control system of the enterprise and the work of the internal auditor].* *Audytor Ukrainy*, vol. 9 (226), pp. 32–37. (in Ukrainian)